

Rechters of richters

Wegwijzers in oude en moderne kunst heet de elfde aflevering in de boekenreeks *Kunstkritiek in Nederland 1885-2015*. Met dit laatste deel sluit kunsthistoricus Peter de Ruiter dit uitvoerige onderzoek naar kunstkritiek zelf af.

Ilind Pietersma

Een juweel van onschatbare waarde”, noemde kunstkriticus Jan Engelman in 1938 de aanwinst van Museum Boijmans: *De Emmaüsgangers*. Indertijd aangekocht als een echte Vermeer, maar zeven jaar later ontmaskerd als vervalsing door Han van Meegeren. Engelman zou in 1947 zelf nog in verwondering terugkijken op de opgetogenheid die hij – en vele kunsthistorici en -critici met hem – had over de vermeende Vermeer.

Helaas is die latere zelfkritiek van Engelman niet opgenomen in de elfde aflevering in de bijzondere boekenreeks *Kunstkritiek in Nederland 1885-2015*.

De Groningse kunsthistoricus Peter de Ruiter – universitair docent aan de Rijksuniversiteit Groningen – behandelt in dit slotdeel vier critici, die rond de Eerste Wereldoorlog begonnen en samen een brede blik geven op de kunstont-

wikkelingen in die periode. Onder hen de uit Groningen afkomstige Kasper Niehaus (1889-1974), die meer dan 10.000 artikelen in met name *de Telegraaf* publiceerde, en W. Jos de Gruyter (1899-1979), die voor *Het Vaderland* in Den Haag schreef, en later als directeur het Groninger Museum op de landelijke kaart zette.

Rond de Eerste Wereldoorlog was het niet alleen chaos op het wereldtoneel, maar ook in de kunsten. Verschillende stromingen en stijlen buitelden over elkaar heen, en het ene na het andere ‘isme’ of manifest volgde prompt het andere op: kubisme, abstractie, suprematisme of surrealisme ontstonden na elkaar of bijna tegelijkertijd. De critici probeerden de lezer de weg te wijzen in de kunst.

Iedere criticus heeft zijn eigen stijl. Dat blijkt mooi uit enkele besprekingen van dezelfde tentoonstellingen, die naast elkaar zijn

De Emmaüsgangers van Vermeer: een vervalsing van Han van Meegeren.

gezet – toevallig de tentoonstellingen rond Jeroen Bosch (1935) en Auguste Rodin (1939), die recent ook in de picture waren in respectievelijk Den Bosch en Groningen. Jan Engelman duikt in de kunsthistorische herkomst van de duivelse voorstellingen bij Bosch; A.M. Hammacher richt zich op de schildertechnische aspecten, terwijl De Gruyter in de fantasiefiguren overeenkomsten ziet met maskers en beelden in andere culturen.

Ook zijn er enkele beschouwen- de stukken over het kritiekvak in het boek opgenomen. Niehaus concludeert dat kunstkritiek niet zozeer een wetenschap is, maar eerder een uitdrukking van een

gevoel, net als de beeldende kunst zelf. De criticus beschouwt volgens hem maar één soort kunst: goede kunst. Hij bedoelt daarmee dat hij kunst van mindere kwaliteit op voorhand niet snel zal bespreken.

Maar de opmerking over ‘goede kunst’ komt in een ander daglicht, wanneer blijkt dat Niehaus tijdens de Tweede Wereldoorlog lid was van de Kulturkamer en regelmatig repte over ‘raszuivere kunst’ in de ‘Hollandsche traditie’. De Gruyter stond daar lijnrecht tegenover. Geboren in Nederlands-Indië en getogen in Londen zag hij kunst als een wereldbrede culturele uiting. Hij noemt een criticus geen ‘rechter’ maar een ‘richter’.

Titel: Wegwijzers in oude en moderne kunst. Kunstkritiek van Niehaus, Hammacher, De Gruyter en Engelman 1918-1965. Kunstkritiek in Nederland 1885-2015. Deel 11. Auteur: Peter de Ruiter. Uitgever: nai010. Prijs: 34,95 euro (288 blz.)